

Den Trans Atlantiske Slavehandel, Sundhed og Slaveriet i Dansk Vestindien

Punkt 4

4: Dødelighed og Mellem Passagen (Overfarten)

Billede: Harper's Weekly (June 2, 1860) - The Slave Deck on the Bark 'Wildfire,' 1860.
<http://hitchcock.itc.virginia.edu/Slavery/search.html>

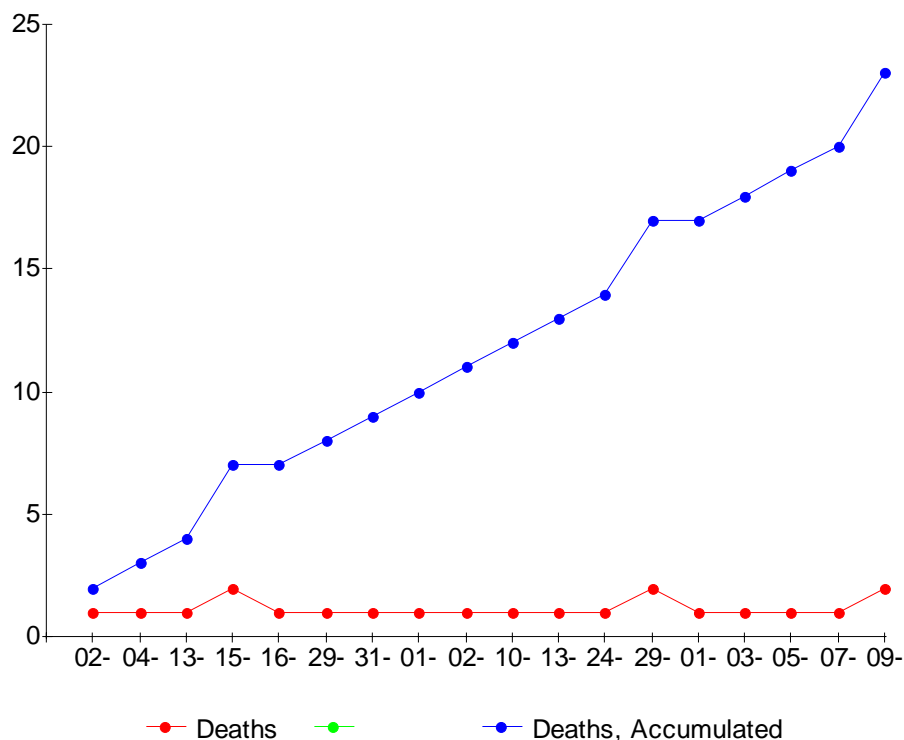
I perioden fra cirka 1500-1867 anslår man, at 11-12 millioner afrikanere fra det vestlige og det vestligt-centrale Afrika krydsede Atlanterhavet som slaver. Dette var to-tre gange så mange som de (frivillige) indvandrere fra Europa i Amerika i tiden før 1840. Af de slaver, som kom ombord i Afrika, døde cirka 15 % under den atlantiske overfart og en stor del af de slaver, som kom i land på den anden side af Atlanten døde inden for de første 3 år. Oven i de femten procent skal også lægges den store dødelighed blandt de tilfangetagne afrikanere under marchen til kysten og det ofte lange og grumme ophold og opbevaringen i forternes "slavehuller" eller fængsler før deres endelige transport over havet. Idet man ser på selve overfarten eller den såkaldte 'Mellem Passage' skal man også betragte selve overfartens varighed (2 til flere måneder) og stederne i Afrika, hvor slaverne blev købt og kom ombord samt længden (helt op til 1 år!), de indkøbte slaver var tvunget til at opholde sig i skibenes skrog før selve overfarten. Samtidig er det klogt at have de tilfangetagne afrikaneres sundhedstilstand på det tidspunkt, hvor de blev købt, i mente. Ved nærmere eftersyn viser det sig nemlig, at en stor del af de indkøbte slaver allerede før påbegyndelsen af overfarten var syge, led af underernæring, af mæslinger og forskellige mangelsygdomme såsom skørbug, som de havde pådraget sig i slavehullerne (jvnf også debatterne i det engelske parlament, som førte til et forbud af slavehandlen, punkt '10'). På denne baggrund fremstår lægerne, som vi tidligere omtalte (punkt 2) heller ikke som inkompetente men konfronteret med mange forskellige sygdomsproducerende faktorer, som de slet ikke var herrer over. Således kan vi også konkludere, at slavernes dødelighed under overfarten kun er en del af slaveriets historie og derfor kun toppen af isbjerget, som har mange af sine rødder før selve sejladsen over Atlanterhavet.

Vi kan med fordel forholde os til Mellem Passagen og dødeligheden før, under og efter overfarten ved at se på den danske slavehandel i 1730'erne og 30-40 år senere, i 1760-1770'erne.

'Negotie [handels-] Bogen Holden paa **Grevinden af Laurwigen**' (se billede) i 1733-34 beskriver indkøb langs Vestafrikas kyst af 156 slaver over en 6 måneders periode, september 1733-februar 1734 (jvnf billedet af indkøbene gjort af søsterskibet **Laarburg Gallej**, 1732 – se også appendiks nedenfor om dødeligheden på **Laarburg Gallej**). Før skibet nåede tilbage til Christiansand i Norge den 8. oktober 1734 var 45 % eller 18 ud af den oprindelige besætning på 40 døde, især af tropiske sygdomme, og det i løbet af de forgangne 12 måneder. Ifølge en rapport over de døde slaver for perioden oktober 1733-maj 1734, dvs. dækkende både indkøbsperioden og overfarten, er der tale om 51 døde eller 21,98 %, således at 181 slaver gik af borde på St. Thomas i Vestindien. (jvnf. også kostplanen for slaver og besætning, som er afbildet i Svalesen, 1996, siderne 112-113). Et godt indblik i overfarten findes i en lægejournal ført 40 år senere på skibet **Christiansborg** i 1774-76: 'Om morgenen kommer slaverne op på dækket [fra deres kummerlige opbevaring under dækket, hvor de var stuvet sammen som sardiner i en dåse] for at få frisk luft, deres sår behandles og deres kroppe smøres ind i palmeolie. Af og til bliver de barberet, og om søndagen får de kød og en pibe tobak'. Da en syg slave begår selvmord og springer overbord (et eller andet sted på Atlanterhavet den 17. april 1775) noterer lægen nøgternt, at han snart efter denne begivenhed fortsatte den daglige rutine med at barbere slaverne, 'Doctoren Continuerede med at Barbere Slaverne'. Kosten, den begrænsede mængde drikkevand til rådighed under overfarten, den meget voldelige, ofte sadistiske, fremfærd og den ganske ubegribelige bortførelse fra det fædreland og ens familie af, hvad afrikanerne ofte opfattede som hvide kannibaler, førte til mange selvmord og også mange oprør blandt slaverne, især så længe Afrikas kyst stadig var i syne.

Oven i disse forhold beskrev de engelske modstandere af slavehandlen (især William Wilberforce og Thomas Clarkson) indgående de horrible forhold ombord på slaveskibene og manglen på plads og luft for de sammenstuede og sammenlængede slaver under dæk, der konstant var søsyge og led af stor tørst (jvnf. igen punkt 10 om indflydelsen af disse debatter på det danske forbud af 1792).

Dette diagram fremstiller dødeligheden blandt slaverne under overfarten af slaveskibet **Fredensborg** (1767-68), fra det øjeblik det forlod *hovedfortet Christiansborg* på Guldkysten (den 23. april 1768) til det ankom i St. Croix i Dansk Vestindien den 9. juli 1768. Samlet døde 21 slaver under denne sejlads, som havde varet to en halv måned. Jvnf. Svalesen (1996) for et anslået antal slaver, der kom ombord i Afrika¹. Man ved med sikkerhed, at skibet leverede en slavelast på 219 i St. Croix.

Diagrammet beskriver også forekomsten af sygdom. Man ser, hvordan død indtraf under hele sejladsen, med jævne mellemrum og med visse særlige grupperinger i midten af maj, i slutningen af maj og før skibet ankom i Vestindien i juli.

¹ **Fredensborg** led skibbrud på vejen tilbage til København ud for Norges kyst den 31. november 1768. Det var lastet med sukker, elfenben og guld. Den norske dykker Leif Svalesen har et par hundrede år senere opdaget vraget og nøje beskrevet skibets historie (Svalesen 1996).

APPENDIKS

Død i Mellem Passagen: Laarburg Gallej

På baggrund af et diagram over dødeligheden i Mellem Passagen, 7. marts-7. maj, kan vi følge dødeligheden ombord dag for dag:

Laarburg Gallej (1732-33)

Dødelighed I Mellem Passagen 2 måneder I 1733

<u>Laarburg Gallej (1732-33)</u>	<u>Dato</u>	<u>Død</u>	<u>Død, Akkumuleret</u>
<i>Afgang</i>	07/03-1733	9	9
	08/03-1733	4	13
	21/03-1733	4	17
	11/03-1733	3	20
	13/03-1733	3	23
	15/03-1733	3	26
	19/03-1733	2	28
	20/03-1733	2	30
	26/03-1733	2	32
	09/03-1733	1	33
	12/03-1733	1	34
	16/03-1733	1	35
	22/03-1733	1	36
	23/03-1733	1	37
	24/03-1733	1	38
	25/03-1733	1	39
	28/03-1733	4	43
	29/03-1733	2	45
	30/03-1733	4	49
	01/04-1733	4	53
	02/04-1733	3	56
	03/04-1733	1	57
	04/04-1733	2	59
	05/04-1733	1	60
	06/04-1733	1	61
	08/04-1733	1	62
	09/04-1733	1	63
	10/04-1733	2	65
	11/04-1733	1	66
	13/04-1733	3	69
	14/04-1733	3	72
	15/04-1733	5	77

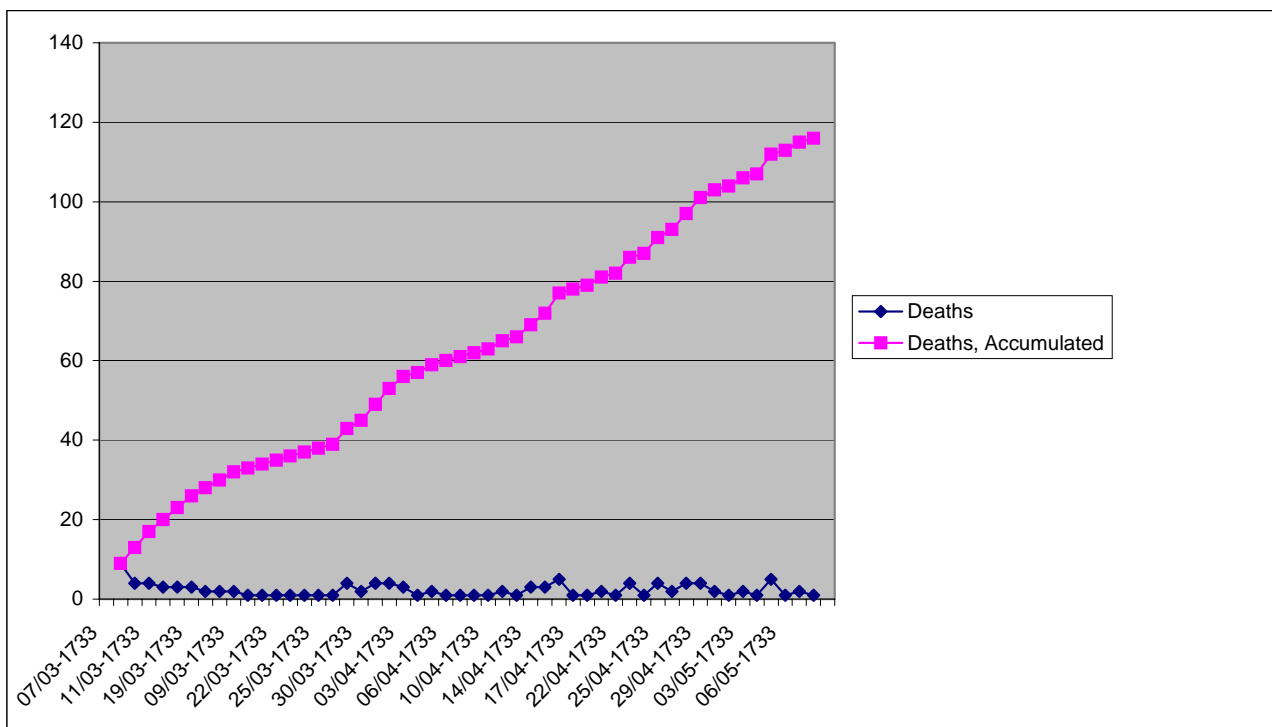
	16/04-1733	1	78
	17/04-1733	1	79
	20/04-1733	2	81
	21/04-1733	1	82
	22/04-1733	4	86
	23/04-1733	1	87
	24/04-1733	4	91
	25/04-1733	2	93
	26/04-1733	4	97
	28/04-1733	4	101
	29/04-1733	2	103
	30/04-1733	1	104
	02/05-1733	2	106
	03/05-1733	1	107
	04/05-1733	5	112
	05/05-1733	1	113
	06/05-1733	2	115
Ankomst, St.Thomas	07/05-1733	1	116

Død ialt **116** Eller **26.97% / 26.18%**

Antal slaver ved afsejlingen fra

Tiden for Overfarten: 2 måneder Afrika: 430/443

Overlevende slaver **229/242**

Undervisningsbøger:

*Calundan Larsen, Dostorp, Jonassen & Thiedecke, "Danskernes slaver. Kolonisation og slavehandel ca. 1650-1850" (Pantheon, 2003) ss. 48-59. Mange gode kilder, billeder og statistik.

*Carstensen, Frese, Mentz, Olsen & Olsen, "Menneske. Samfund. Historie" (Gyldendal, 1988).
Kapitel VII "Kultur møder" (Niels Steensgaard) – ss. 196-223.

*Bent Schiermer Andersen, „*Plov og køl. Danskernes virkelighed 1720-1814*” (Gyldendal, 1989) ss. 101-116 om Handel.

*Niels Jonassen, "Europæisk kolonialisme før imperialismen 1750-1850" (Gyldendal, 1985). Kapitel III Statistiske Tabeller ss. 145-167 en del meget godt tabelmateriale – herunder tabeller vedr. Mellempassagen.

*Jens Frese, "Den atlantiske slavehandel og England" (Gyldendal, 1981) ss. 106-133. Her findes en del godt kildemateriale.

*Leif Svalesen, "Slaveskibet Fredensborg og dansk-norsk slavehandel i 1700-tallet" (Hovedland, 1996) ss. 101-124. Her findes meget godt kildemateriale sammen med illustrationer.

*på <http://www.fordham.edu/halsall/africa/africasbook.html> findes en del engelsksprogede tekster om emnet.

*Steven Spielberg, "Amistad", video med tilhørende internetside beskriver et slaveoprør hvor skibet erobres. Se <http://www.law.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/amistad/AMISTD.HTM> eller <http://www.amistad.org/>. Video kan fås via undervisningscentre.

Sv. E. Green-Pedersen, "Om forholdene på danske slaveskibe - med særlig henblik på dødeligheden 1777-89" (Handels og Søfartsmuseets Årbog 1973 s. 27-74.)

Litterære henvisninger:

Primærlitteratur

A _____ Negotiebøger:

Laarburg Gallej (1732-33): En dag for dag fremstilling af død blandt slaver i Mellem Passagen (2 måneder) – *En lægejournal findes ikke for denne rejse.*

Grevinden af Laurwigen (1733-34): En dag for dag fremstilling af død blandt slaver i Mellem Passagen (2 måneder) – *En lægejournal findes ikke for denne rejse.*

B Lægejournaler:

- 1-2 Lægejournal for to overfarter ført på skibet **Christiansborg** (1768-1770, 1774-75): cand. chir Henr. Deegen og obermester Chr. Speck). GK (*sygejournaler*), Rigsarkivet
- 3 Lægejournal for en sejlads med **Eleonora** (1772-74): kirurg Conr. Heinr. Wrede. GK (*sygejournaler*), Rigsarkivet
- 4-6 Lægejournaler for tre overfarter fort på **Ada** i 1767-69, 1771-72 og 1773-75: obermester Joh. Friderich Massmann, kirurg Joh. Joach Dettmer og skibsdoctor Nic Otto Mau samt (efter dennes død den 23. juni 1774) kirurg Gotfrid Ad. Wickman. GK (*sygejournaler*), Rigsarkivet (jvnf. også Thorkild Hansen, 1968. *Slavernes skibe*, pp. 161, 168, 170 ff. og Øivind Larsen's [1968] *Schiff und Seuche*, pp. 102 ff.)

Sekundærlitteratur

(Datasæt):

Bierlich, Bernhard Wellcome Trust Voyage Dataset (assembled by Bierlich), Danish Slave Trade, GK, 1765-78, Wellcome Project, 2002a. [findes på Rigsarkivet]

Mortality of Slaves and Crew Dataset (assembled by Bierlich), Danish Slave Trade, GK, 1765-78, Wellcome Project, 2002b. [findes på Rigsarkivet]

(CD-ROM):

Eltis *et al*: Eltis, David, Behrendt, Stephen, Richardson, David and Klein, Herbert. *The Trans-Atlantic Slave Trade, 1527-1867 – A Database on CD-Rom*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999

(Bøger):

Hernæs, Per *Slaves, Danes and African Coast Society: The Danish slave trade from West Africa and Afro-Danish relations on the eighteenth-century Gold Coast*. No.6 Trondheim Studies in History. Norway: University of Trondheim, 1998 (orig., 1995).

Isert, Paul E. *Reise nach Guinea und den Caribäischen Inseln in Columbien*. [Rejsebeskrivelse til og fra Guinea og til Karibien]. Copenhagen, 1788

Klein, Herbert *The Middle Passage: Comparative Studies in the Atlantic Slave Trade*. Princeton: Princeton University Press, 1978

Miller, Joseph C. Mortality in the Atlantic Slave Trade: Statistical Evidence on Causality, *Journal of Interdisciplinary History*, 1981

Comment and Controversy regarding Miller 1981 in *Journal of Interdisciplinary History*, 1982

Out of Africa: The Slave Trade and the Transmission of Smallpox to Brazil, 1560-1831, *Journal of Interdisciplinary History*, 1987

Richardson, David. Shipboard Revolts, African Authority, and the Atlantic Slave Trade, *William and Mary Quarterly*, Jan. 2001

Postma, Johannes 1990. *The Dutch in the Atlantic Slave Trade*, esp. chapter 10 (slaver, deres behandling og dødelighed).